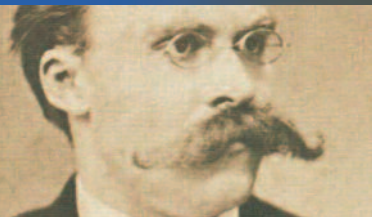

ETHIEK VAN LEVEN EN ZORGEN

ACADEMIE VOOR
MEDISCH SPECIALISTEN

Een bezinningsprogramma voor medisch specialisten
en overige medici in de ziekenhuizen, GGZ, eerste lijn,
verpleging en verzorging en overige zorg

ETHIEK VAN LEVEN EN ZORGEN

Ethiek en zorg

Er bestaat misschien wel geen domein binnen de samenleving dat zo zeer doordrenkt is van morele vraagstukken als de gezondheidszorg. Mensen komen doorgaans gedurende hun gehele levensloop, van geboorte tot de dood, in aanraking met de zorg. En in al die fasen zijn voortdurend ethische vragen aan de orde; van ivf tot euthanasie en van bevordering van gezond leven tot zorg voor onze naasten. Professionals in de zorg komen daar dagelijks mee in aanraking. Maar ook zorgbestuurders maken regelmatig morele afwegingen inzake de vormgeving van het zorgaanbod en het

beleid van de organisatie. Zorg wordt geleverd in een context die onderwerp is van permanente morele en politieke discussie. Dat betreft bijvoorbeeld de vraag in hoeverre de zorg mag worden blootgesteld aan de markt. Of de vraag wat een mensenleven de samenleving mag kosten. Of hoeveel zorg –in geïnstitutionaliseerde dan wel informele vorm– wij gezamenlijk over hebben over de kwetsbaren onder ons. En wie die zorg dan leveren moet. Morele vragen te over. Maar hoe goed zijn wij eigenlijk in het voeren van een geordend en weldoordacht debat hierover? Dat kan en moet ons inziens veel beter.

Een gefragmenteerde wereld

In de moderne klassieker *'After Virtue'* (1981) schrijft Alisdair MacIntyre dat we als samenleving geen gedeeld referentiekader meer hebben om over moraal te spreken. De taal die we hanteren en de argumenten die we aanvoeren zijn, zonder dat we ons daar doorgaans van bewust zijn, afkomstig uit verschillende ethische tradities en ontwikkeld in en voor hele andere contexten dan de onze: *"We have –very largely, if not entirely– lost our comprehension, both theoretical and practical, of morality."* In dit programma willen we terug naar die tradities, terug naar de bronnen van onze morele taal. In de hoop zo meer inzicht te krijgen in de achtergronden van de begrippen en argumenten die we hanteren. Daarvoor gaan we –met de deskundige toelichting van een aantal hoogleraren ethiek en filosofie– een aantal klassieke werken lezen en bespreken: van Aristoteles tot Nietzsche. En we trekken de lijnen door naar hun moderne volgelingen. We willen zo onze morele wereld in kaart proberen te brengen. In de hoop, dat we aan het eind van het programma iets meer overzicht en inzicht hebben.

Ethos

De vraag die als de startvraag kan worden beschouwd van de westerse ethiek is een vraag van Socrates: "Hoe te leven?" Het Griekse

woord 'ethos' kan worden vertaald als 'levenshouding'. In dit programma willen we van de bespreking van ethische kwesties dan ook geen academische exercitie maken. We vertalen alle ethische benaderingswijzen en alle kwesties steeds weer terug naar onze eigen dagelijkse werkelijkheid. In de zorg, maar ook in de werkelijkheid van ons persoonlijke leven. Want zorg is niet alleen maar een zakelijke of professionele aangelegenheid. De zorg voor onszelf en anderen is in de eerste plaats een persoonlijke opdracht. En dat voert als vanzelf terug naar de basisvraag van Socrates: hoe wil ik leven? Wat voor mens wil ik zijn, wat voor dokter, wat voor bestuurder? En hoe geef ik dat vorm? Ben ik daar tevreden over? Wat is daarbij mijn leidraad en mijn toetssteen? Trage vragen, die rust en ruimte voor bezinning vereisen. Die hopen we te kunnen bieden. Daarbij werken we steeds met casuïstiek, zowel van de deelnemers zelf als door ons aangedragen.

Dialog

Zorg wordt niet alleen geleverd in de spreekkamer, op de operatiekamer of in het lab. Zorg is meer dan ooit een samenspel van vele actoren, die met elkaar moeten samenwerken binnen grote organisatorische verbanden en over organisaties heen. In verschillende typen zorg spelen deels dezelfde, maar deels ook verschillende morele vraagstukken. Soms worden ze ook verschillend benaderd of zijn andere aspecten van hetzelfde probleem aan de orde. Alle partijen kunnen daarbij leren van elkaars perspectief. Deze cursus is daarom bestemd voor zowel de specialist in het ziekenhuis, als de psychiater in de GGZ, de huisarts, de specialist ouderengeneeskunde en andere medici. Dat geldt ook voor medici met een stevige managementtaak of een rol als bestuurder van een zorginstelling.

PROF. DR. ARJO KLAMER

Arjo Klamer, hoogleraar Economie van Kunst en Cultuur, Erasmus Universiteit Rotterdam, programmaleider 'Ethiek van leven en zorgen':

"Mensen in de gezondheidszorg, zorgverleners en ook bestuurders, worden voortdurend geconfronteerd met belangrijke vragen. Op grond waarvan neem je bepaalde beslissingen?"

In deze cursus ontdekt u dat er allerlei

bronnen zijn die je kunt gebruiken voor belangrijke morele en ethische kwesties. Bronnen die vaak eeuwenoud zijn zullen we in deze cursus ontsluiten voor het verhelderen van het eigen morele kompas.

We gaan uit van persoonlijke vragen en situaties die u kunt voorleggen aan vooraanstaande wetenschappers. Zij zijn uitgekozen omdat ze graag het gesprek met u aangaan. Verder brengen we sprekende casussen in. Hierdoor wordt het onderzoek van de bronnen concreet. U gaat veel leren over klassieke denkers en schrijvers waar u altijd al meer van hebt willen weten.

Eerdere deelnemers zeggen dat de cursus ook veel bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling. Het dwingt hen na te denken over hoe ze bezig zijn en ze worden zich bewust van wat werkelijk belangrijk voor ze is."

PROGRAMMA

Het programma bestaat uit negen modules van 15.30 tot 21.30 uur. Per module krijgt iedereen vooraf delen uit klassieke werken te lezen, evenals enige moderne literatuur. De literatuur wordt intensief besproken. Daarnaast wordt iedereen geacht casuïstiek in te brengen; liefst op papier. Vooraf schrijft iedereen een korte biografie. We sluiten af met een beknopt essay.

Module 1 – Leidmotief

Mensen geven betekenis aan hun leven door het in verhaalvorm te gieten. We bespreken de wijze waarop iedereen dat doet en wat dat wil zeggen. En we nemen de tijd om voor ieder afzonderlijk een goede vraag te formuleren die als persoonlijke rode draad door de cursus heen kan fungeren. We zullen daar regelmatig op terugkomen.

Module 2 – Voortreffelijkheid

Veruit de oudste stroming in het westerse denken over ethiek is de deugdethiek. Sinds enige decennia staat deze weer volop in de belangstelling als mogelijk antwoord op de tekortkomingen van latere stromingen. De oorspronkelijke betekenis van het Griekse woord voor deugd is 'arètè': voortreffelijkheid. Wanneer is iemand moreel voortreffelijk?

Module 3 – Plicht

Dé filosoof die een breuk in het denken over ethiek teweegbracht was Immanuel Kant. Zijn opvattingen zijn nog steeds zeer invloedrijk.

Kants vertrekpunt is de 'categorische imperatief': handel zoals je wilt dat iedereen zou handelen. De startvraag is dan "Wat moet ik doen?". Kants ethiek staat bekend als de plichtsethiek. Eerst leven we ons in in de denkwijze van elke stroming voordat we andere mogelijkheden onderzoeken; steeds met de eigen praktijk en het eigen leven in gedachten.

Module 4 – Levenskunst

Friedrich Nietzsche verklaarde dat God dood is, en dat mensen hun ketenen moeten afwerpen en zelf hun leven moeten vormgeven. Hij werd daarmee de inspirator van de filosofie van de levenskunst: de moderne vorm van voortreffelijkheid. Biedt dit een antwoord op vragen over vrijheid, waardigheid en authenticiteit? Of wordt hiermee eenieder volledig op zichzelf teruggeworpen?

Module 5 – Vakmanschap

Een goed arts zijn vereist voor alles vakmanschap. Goed vakmanschap vereist dat je daar tot in de vezels van je persoonlijkheid in getraind bent. Om te kunnen excelleren als vakman of vakvrouw is niet alleen 'technische', maar ook morele voortreffelijkheid vereist. Wat houdt het in om een goed vakman of vakvrouw te zijn? Hoe wordt je dat? Wat is daarin essentieel? Is het mogelijk om die voortreffelijkheid te bereiken? Wat vereist dat voor uw eigen ontwikkeling op dit gebied?

Module 6 – Goed behandelen

Filosofie en geneeskunde werden in de klassieke oudheid als twee zijden van dezelfde medaille gezien: bevordering van een goed leven. De geneeskunde heeft, te beginnen bij de eed van Hippocrates, een zeer lange traditie in het nadenken over het eigen morele kader. Hoe verhoudt zich dat tot de verschillende stromingen? En biedt dat voldoende houvast?

Module 7 – De maakbaarheid van de mens en de markt

De geneeskunde vermag steeds meer. De vraag is waar de grenzen liggen. Die zijn voorlopig nog niet in zicht. Gaat de levensverwachting naar 150? Is ouderdom een ziekte? Moeten we onze gebreken aanvaarden of streven naar voortdurende vergroting van onze fysieke en mentale capaciteiten? Waar ligt de grens tussen geneeskunde en verbeterkunde? Hoe verhouden deze vragen zich tot de inrichting van de zorg als stelsel? Moeten we alle 'verbeterkunde' aan de markt overlaten? Wat zijn eigenlijk de waarden die ten grondslag liggen aan de markt en aan het economisch denken? En wat betekent dat door de inrichting van de zorg?

Module 8 – Goed zorgen

Zorgen is niet voorbehouden aan medici en ook niet aan zorginstellingen. Zorgen doen we primair voor elkaar. De 'zorgethiek' is een recente stroming in de ethiek, die haar wortels vindt in het pastoraat, de verpleegkunde en het feminisme. Wat impliceert dit voor ons denken over de manier waarop wij het zorgen hebben vormgegeven in onze samenleving? Wat is het verschil tussen zorgen en behandelen? Welke rol speelt macht hierin? Zou het anders kunnen?

Module 9 – Antwoorden?

We sluiten het programma af met de bespreking van de persoonlijke essays van alle deelnemers. Daarin keren we terug naar de startvraag die ieder aan het begin voor

M. CAROLINE VOS, gynaecoloog in het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis te Tilburg, volgde de cursus 'Ethiek van leven en zorgen'.

"In het ziekenhuis ben ik voorzitter van de Ethische Commissie, die zich specifiek bezighoudt met ethiek op de werkvloer. Bij ethiek denken mensen al gauw aan ingewikkelde dilemma's over leven en dood, maar vaak gaat het gewoon over het dagelijks leven in het ziekenhuis.

Dat vind ik zo fantastisch aan deze cursus. Enerzijds lees je de originele teksten van klassieke denkers, waardoor je dicht bij de oorspronkelijke gedachte blijft. Anderzijds maken de gastsprekers het geheel levendig en herkenbaar, toegespitst op de praktijk. Zowel in je persoonlijk leven als op het werk zijn de ideeën toepasbaar. Wat is bijvoorbeeld het meest eerlijke om te doen? Op welke manier komt degene die het betreft het meest tot zijn recht?

Doordat je de wijsheden van de oude denkers tot je neemt, ontwikkel je een soort basisgevoel over ethische kwesties. Een manier van denken die je houvast geeft en je helpt om jouw criteria beter te motiveren.

Je moet niet bang zijn voor wat uurtjes nadenken en studeren, maar ik kan de cursus zeker aanbevelen."

zichzelf geformuleerd heeft. Wat heeft eenieder deze reeks van gesprekken gebracht en hoe verder? Wat betekent dit voor uw werk? En voor de inrichting van uw leven?

PRAKTISCHE INFORMATIE

Cursusleiding

Prof. dr. Arjo Klamer, hoogleraar Economie van Kunst en Cultuur, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Drs. Pieter Wijnsma, zelfstandig adviseur en coach, oud-directeur Academie voor Medisch Specialisten; onderzoeker 'goed zorgbestuur' bij Erasmus Centrum voor Zorgbestuur.

Docenten

Bij zes van de negen modules treedt een gast-docent op. Dit zullen in de regel hoogleraren filosofie en/of ethiek zijn. Zie de website voor de samenstelling van het docentencorps.

Locatie

Regio Utrecht.

Duur

Negen modules van 15.30 tot 21.30 uur, zie de website voor de actuele data.

Prijs

Exclusief boeken en vergaderarrangement.
Leden FMS én VvAA: € 4.450,-.
Niet-leden: € 4.750,-.

Accreditatie

ABAN 40 punten.

Informatie en inschrijving

De meest actuele informatie vindt u op de website van de Academie. Hier vindt u ook een inschrijfformulier, evenals onze algemene voorwaarden, waaronder de annuleringsregeling.

Academie voor Medisch Specialisten

Postbus 8153 • 3503 RD Utrecht
Orteliuslaan 750 • 3528 BB Utrecht
Telefoon (030) 247 41 97
anita.amerongen@academiems.nl
www.academiemedischspecialisten.nl

De Academie voor Medisch Specialisten is een samenwerkingsverband van de Federatie Medisch Specialisten, VvAA en Erasmus School of Health Policy & Management.

DINK LEGEMATE,

hoofd chirurgie in het AMC, volgde de cursus 'Ethiek van leven en zorgen'.

"Ik kwam tot de overtuiging dat een zekere kennis van de filosofie een meerwaarde kon zijn voor mijzelf en voor mijn vak. Een cursus hierover die zowel persoonlijk als gezondheidszorg-

georiënteerd was, vormde een extra stimulans.

Samen met beroepsgenoten maak je in vogelvlucht kennis met de medische filosofie. Je verdiept je in de grote denkers uit de geschiedenis in de tijdperiode waarin zij hebben geleefd. Hierdoor ga je inzien dat het moment waarop jij leeft, en jouw plek op aarde, grotendeels bepalend zijn voor hoe je tegen dingen aankijkt. In de geneeskunde bijvoorbeeld zijn wij heel erg wetenschappelijk georiënteerd. Dat model hang ik ook zeer aan, maar je leert wel beseffen dat veel mensen heel anders naar ziekten kijken en zich meer laten leiden door intuïtie en overtuiging.

De cursus heeft absoluut iets toegevoegd aan mijn manier van denken. Je komt los van je eigen denkstructuren. Of je nu praat over politiek, religie of geneeskunde; je krijgt verdiepend inzicht en leert relativeren. Ik kijk er zeker positief op terug."